

- акад. В.Г. Дроботька. – Київ : Державне медичне в-цтво УРСР, 1960. – 256 с.
5. Товстуха Є. С. Фітотерапія / Євген Степанович Товстуха / – Київ : Здоров'я. – 368 с.

НАПРЯМКИ ВИВЧЕННЯ МІСЬКИХ МОХОПОДІБНИХ

*Гапон Ю.В.
Спеціальна ЗОШ № 39 м. Полтави*

У міських екосистемах, на відміну від природних, складаються своєрідні екотопи для поселення мохоподібних. Зважаючи на те, що останні мають здатність селитися не лише на ґрунті, а й на інших типах субстратів, у містах розширюються можливості зростання бріофітів. Це стовбури дерев зелених насаджень, а також різноманітні оселища антропогенного походження: дахи і стіни будинків, паркани, узбіччя вулиць, тротуарні пішохідні доріжки та ін. Всі вони можуть слугувати місцем зростання мохоподібних, навіть осередками формування більш-менш розвинутого мохового покриву. Тому міські мохоподібні можуть бути об'єктами бріологічних досліджень різноманітного спрямування.

Метою нашої роботи був аналіз напрямків вивчення бріофітів урбо-екосистем. У основу роботи покладено аналіз літературних даних та результати власного вивчення міських мохоподібних м. Полтави.

На сьогодні встановлено, що напрямками вивчення міських мохоподібних є: 1) бріофлористичний; 2) бріоеколого-ценотичний; 3) бріосозологічний; 4) бріоіндикаційний; 5) бріосинтаксономічний.

Бріофлористичний напрямок полягає у вивченні видового складу мохоподібних міста. Відомості про міські бріофіти наводять у своїх роботах В.М. Вірченко, С.В. Гапон, Ю.В. Гапон, Л.В. Димитрова, З.І. Мамчур та ін. [1-10]. Деталізація цього напрямку спостерігається в працях, присвячених вивченню окремих груп мохоподібних, наприклад епіфітних [6, 8-10].

Відомості про еколого-біологічні та еколого-ценотичні відомості мохоподібних наявні в працях, присвячених аналізу видового складу мохів та бріоугруповань міст [1-3, 5, 6, 8, 9]. Авторами аналізуються бріоекоморфи за відношенням до світла, вологи, субстрату, а також наводиться аналіз біоморф та ценотична приуроченість мохоподібних. Екологічні особливості бріофітів м. Полтави характеризуються в наших працях [5, 6, 8].

Кожне місто містить ряд природно-заповідних об'єктів різного рангу підпорядкування. Вони найчастіше є об'єктами для вивчення міських мохоподібних, тобто розвитку бріосозологічного напрямку. Адже наявність заповідного режиму на таких територіях зумовлює краще збереження мохів та мохового покриву в цілому. У м. Полтаві на сьогодні є вивченими бріофлора парків Жовтневого, парку на Соборній площі [7], а також пам'ятки природи – ботанічного саду Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка [3].

Мохоподібні, а також угруповання, утворені ними, все більше привертають увагу екологів як можливі біоіндикатори моніторингових досліджень. Так, за наявністю окремих видів чи індикаторних бріоугруповань можна встановити ступінь забруднення навколишнього середовища. Особливо сприятливим для цього є епіфітні мохоподібні та епіфітні бріоценози, які і є об'єктами бріоіндикаційних досліджень [4, 11]. Такі дослідження, проведені нами на території м. Полтави, дали можливість встановити різні за ступенем забруднення зони в Октябрському районі міста.

Найменш розробленим напрямком у сучасній бріології є бріосинтак-

сономічний. Класифікація мохової рослинності України та створення сучасного продромусу перебувають на початковому етапах розвитку. Услід за класифікацією фітоценозів (утворених вищими судинними рослинами) за методом Браун-Бланке, в українській бріології теж розпочато класифікацію бріоценозів за цим же методом в міських екосистемах дослідженнями С.В. Гапон [2].

Таким чином, огляд літературних джерел щодо вивчення міських бріофітів свідчить про недостатній рівень їх дослідження. Тобто, всі вище названі напрямки вивчення мохоподібних урбаноекосистем ще потребують подальших досліджень.

Література

1. Вірченко В.М. Мохоподібні лісопаркової зони м. Києва / В. М. Вірченко. – К.: Знання України, 2006. – 32 с.
2. Гапон С. В. Эпифитные бриосообщества городских экосистем Лесостепи Украины / С. В. Гапон // Растительность Восточной Европы: классификация, экология, охрана : материалы Междунар. науч. конф. (Россия, Брянск, 19-21 октября 2009 г.). – Брянск : Изд-во «Ладомир», 2009. – С. 58–62.
3. Гапон С. В. Особливості бріофлори ботанічного саду Полтавського педуніверситету та перспективи її поновлення / С. В. Гапон, Ю. В. Гапон : матеріали перших Всеукраїнських читань, присвячених пам'яті академіка М. М. Гришка, – Полтава, 2001. – С. 76–77.
4. Гапон С. В. Мохоподібні – як біоіндикатори забруднення біосфери / С. В. Гапон, Ю. В. Гапон // Науково-педагогічна спадщина академіка В. Вернадського як планетарне явище : матеріали Всеукр. студ. науково-практ. конф. – Полтава, 2001.
5. Гапон С. В. Мохоподібні штучних деревних насаджень м. Полтави та їх участь в утворенні бріоугруповань / С. В. Гапон, А. П. Кваша, Ю. В. Гапон // Ресурсознавство, колекціонування та охорона біорізноманіття : зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф. – Полтава, 2002. – С. 90–93.
6. Гапон С. В. Еколого-біологічні особливості епіфітних мохоподібних м. Полтави та її околиць / С. В. Гапон, Ю. В. Гапон // Дев'яті Каришинські читання: [зб. наук. праць]. – Полтава, 2002. – С. 90–92.
7. Гапон С. В. Роль міських парків як об'єктів рекреації в збереженні біорізноманіття / С. В. Гапон, Ю. В. Гапон, К. І. Гриньова // Навколишнє середовище і здоров'я людини : матеріали IV Всеукр. наук.-практ. семінару, 23 вересня 2010 року. – Полтава ПНПУ, 2011. – С. 35–38.
8. Гапон Ю. В. Епіфітна бріофлора м. Полтави та її особливості / Ю. В. Гапон // Актуальні проблеми флористики, систематики, екології та збереження фіторізноманіття : матеріали конф. молодих вчених-ботаніків України (Львів, Івано-Франково, 6-10 серпня 2002 р.). – Львів, 2002. – С. 15–16.
9. Димитрова Л. В. Епіфітні мохоподібні селітебної зони міста Києва / Л.В. Димитрова // Чорноморськ. ботан. журн. 2009. – Т. 1, № 1. – С. 101–107.
10. Мамчур З.І. Епіфітні мохоподібні м. Львова та його околиць / З. І. Мамчур // Укр. ботан. журн. – 1998. – Т. 55, № 3. – 279–286.
11. Мамчур З.І. Бріоіндикація забруднення повітря у м. Львові та на його околицях / З. І. Мамчур // Вісник Львів. ун-ту. – Серія Біологія. – 2005. – Вип. 40. – С. 59–67.